

Bevezetés

Az egyes szakpolitikák gyakran nem közvetlen, hanem közvetett, laterális módon érvényesítik hatásukat a társadalmi folyamatokra. Népesedéssziszti adatok alapján gyakran megállapítható, hogy a gyermekvállalási hajlandóság nem feltétlenül a direkt családpolitikai intézkedések révén formálódik, hanem olyan, elsődlegesen nem családpolitikai célú beavatkozások alapján, mint a gyermekvállalásról döntést hozó generációk számára kedvezőnek-kedvezőtlennek megélt gazdaságpolitikai, lakáspolitikai vagy munkaerőpiaci intézkedések. Arra, hogy a különböző szakpolitikai területek közötti kölcsönhatások és komplex összefüggések jelentős szerepet játszanak a társadalmi változások alakulásában, egy másik jelentős példa lehet az a több szakpolitika metszetében keletkezett döntés, amely a keresztény roma szakkollégiumok létrejöttét eredményezte.

A szakkollégiumokról, ezen belül a roma szakkollégiumokról elmondható, hogy elsősorban a széles körű tehetséggondozás, a szakmai kiválóság társadalmi hasznosságának optimalizálása a feladatuk, ugyanakkor nem elhanyagolható szerepük van a nagyléptékű mobilitás csatornáinak biztosításában, így a felzárkózási, integrációs – jelen dolgozatban szociálpolitikai-nevezett – feladatuk is jelentős. A tanulmány ezt a kérdést járja körbe, az Evangélikus Roma Szakkollégium közösségében végzett interjúk segítségével.

Hüse Lajos

A KERESZTÉNY ROMA SZAKKOLLÉGIUMOK SZOCIÁLPOLITIKAI SZEREPE

A magyarországi roma szakkollégiumokig vezető út

A szakkollégiumok története összekapcsolódik az egyetemek történelmével. A mintaadó nagy egyetemek körül (Oxford, Párizs) már a kezdeteknél létrejöttek azok az intézmények – a

kollégiumok –, amelyekben az együttlakó közösségekben rendszeres és közvetlen tanári-hallgatói együttműködésen alapuló tudományos munka folyt. A magyar felsőoktatásban viszonylag későn jelent meg a szakkollégium intézménye, amely egyszerre látta el a szakterületekre való felkészítést, a tehetséggondozást, illetve az adott szakterület tudományos elitjének utánpótlását.¹ A két világháború között teret kapott a gondolat, hogy „a falusi szegénység körében rejtőző tehetségterlet az egész társadalom érdekében feltáruljon”, így elindult egy ösztöndíjakban és kollégiumokban is megragadható tehetséggondozás, amelynek erős mobilitási hatása volt. Ennek szellemi örököseként lépett fel immár a szocialista rendszerben a NÉKOSZ mozgalom, amely működésének néhány éve alatt is többszáz fiatal számára biztosította a felemelkedés és az érvényesülés eszközeit. Az 1980-as években újjáéledő szakkollégiumok gyorsan az egyetemi tehetséggondozás legmeghatározóbb intézményeivé váltak, melyek nemcsak túléltek a rendszerváltozás egyetemi átalakulásait, de abban új lendületet kapva bontakozott ki az új szakkollégiumi korszak Magyarországon.²

A rendszerváltást követő gazdasági-társadalmi átalakulás elsősorban a romákat érintette hátrányosan. A romák igen gyorsan mélyülő leszakadásával párhuzamosan az egyéb sérülékeny csoportok körében felerősödött az előítéletesség. A széles körben ható, sokasodó problémák és az élesedő versenyhelyzet miatt komoly támogatottságot nyertek a rejtett és nyílt diszkriminatív eljárások, vagy az olyan „menekülőutak”, mint a szabad iskolaválasztás és ezzel párhuzamosan a zártabb (alapítványi és egyházi) iskolák térnyerése. A romák körében a korábbi szélsőséges képzettségi lemaradás enyhülésével (analfabetizmus csökkenése, befejezett általános iskola) párhuzamosan új típusú oktatási egyenlőtlenségek, települési szintű szegregáció és komplex hátrányos szociális körülmények váltak jellemzővé. A romák jelentős része nehezen jut el piacképes középfokú végzettség megszerzéséig, és még kevesebben folytatják tanulmányaikat a felsőoktatásban. Ez súlyosan érinti esélyeiket a munkaerőpiacon és a társadalmi befogadásban is.

A hátrányok enyhítésére, valamint a deszegregációs és integrációs törekvések megvalósításaként alakultak meg az első roma kollégiumok, mint például a Romaversitas Láthatatlan Kollégium, a gödöllői Roma Szakkollégium és a pécsi Wlislöck Henrik Szakkollégium. Ezek a kollégiumok nemcsak a cigány/roma hallgatók tehetséggondozását vállalták-vállalják, hanem tudatosan reagáltak az oktatási hátrányokból eredő egyéb kihívásokra is, támogatva ezzel a roma fiatalok fejlődését és társadalmi integrációját.³ A roma szakkollégiumi hálózat intézményeinek második alapítási hullámát a történelmi egyházak kezdeményezték, ennek során 2011-ben alakultak meg azok az intézmények, amelyek a későbbi Keresztény Roma Szakkollégiumi Hálózat (KRSZH) magvát képezték. Az alapító egyházak hitvallását, a keresztény szellemiséget és értékeket középpontba állító hálózat első intézményei a budapesti jezsuita RSZK, a mis-

1 GARAI Imre – SZABÓ Zoltán András: A szakkollégiumi mozgalom története és jelenkori kihívásai Magyarországon (1895–2015), *Educatio*, 24. évfolyam, 2015/4, 118–124.

2 FORRAY R. Katalin – BOROS Julianna: A cigány, roma tehetséggondozás intézményei, *Educatio*, 18. évfolyam, 2009/2, 192–203.

3 Uo.

kolci görögkatolikus RSZK, a nyíregyházi evangélikus RSZK és a debreceni református RSZK voltak, melyeket két további hullámban több más intézmény is követett, így a roma szakkollégiumi hálózat 11 intézményre terjedt ki,⁴ melynek keretében 2025-ig közel 750 roma szakkollégista szerzett felsőfokú végzettséget, diplomát. Közülük igen nagy arányban (20 fő) doktori fokozatot is szereztek a Belügyminisztérium (BM) társadalmi esélyekért és roma kapcsolatokért felelős államtitkára szerint,⁵ amely azt sejteti, hogy a roma szakkollégiumok jelentős pozitív hatást gyakorolnak az értelmiségi karrierútra. Ezt a képet erősíti a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030 helyzetelemzése is, mely szerint a „szakkollégiumok évente mintegy 100 új hallgatót vesznek fel, a végzettek több mint 90%-a dolgozik, sok kollégiumi tag részesül elismert ösztöndíjban (pl. Köztársasági ösztöndíj, Vásáry Tamás ösztöndíj)”.⁶

A szociálpolitika és oktatáspolitikai kapcsolódási pontjai a hazai valósággal

A társadalmi mobilitás, az esélyegyenlőség előmozdítása és a befogadás (inklúzió) központi helyet foglal el a szociálpolitika elméletében és gyakorlati kapcsolódásaiban. A klasszikus szociálpolitikai modellek – például Esping-Andersen jóléti állam tipológiája⁷ vagy Rawls igazságosság elmélete⁸ – egyaránt hangsúlyozzák, hogy az oktatás nem pusztán gazdasági értelemben vett befektetés, hanem a társadalmi egyenlőtlenségek mérséklésének elsőszámú eszköze is. Pierre Bourdieu társadalmi tőke és kulturális tőke fogalma jól mutatja, hogy az oktatási rendszerben megszerezhető tudás, képességek és kapcsolati tőke szorosan összefüggenek a társadalmi státusszal.⁹ Az oktatáspolitikát ezt a szociálpolitikai célt elmaradottabb országokban az iskoláztatás univerzalizálásával, fejlettebb országokban pedig elsősorban a hátrányos helyzetű csoportok támogatásával és esélykiegyenlítő programokkal segítheti elő. A szociális szerepelmélet (Social Role Theory) szerint az oktatási intézmények nemcsak a tudás átadását, hanem a társadalmi szerepek közvetítését is biztosítják. Az iskolai szocializáción keresztül a tanulók megtanulják, hogy milyen normák, értékek, elvárások határozzák meg helyüket a társadalomban – ez a folyamat alapvetően befolyásolja későbbi esélyeiket és társa-

4 BICZÓ Gábor – SZABÓ Henriett: *A magyarországi roma szakkollégiumok tagságának országos vizsgálata. Humán Regiszter 2020*, Debrecen, Roma Szakkollégiumok Egyesület, 2020.

5 SZTOJKA Attila: A romák körében az érettségivel rendelkezők és a diplomások aránya is megduplázódott az elmúlt tíz évben, *hirtv.origo.hu*, 2025. 11. 05. URL: <https://hirtv.origo.hu/ahirtv-hirei/2025/11/sztojka-attila-romak-koreben-az-erettsegeivel-rendelkezők-es-a-diplomasok-aranya-is-megduplázódott-az-elmúlt-tíz-evben> Utolsó letöltés: 2026. 03. 03.

6 *Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030*, URL: <https://szocialisportal.hu/wp-content/uploads/2023/03/MNTFS2030.pdf>, 54. Utolsó letöltés: 2026. 03. 03.

7 ESPING-ANDERSEN, Gøsta: *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, New Jersey, Princeton University Press, 1990.

8 RAWLS, John: *A Theory of Justice*, Cambridge, Harvard University Press, 1971.

9 BOURDIEU, Pierre: The Forms of Capital, in RICHARDSON, John G. (ed.): *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, New York, Greenwood Press, 1986, 241–258.

dalmi integrációjukat.¹⁰ Az intézményes oktatás direkt szociális funkciói közé tartozik az értékközvetítés (pl. demokratikus alapértékek, szabálytisztesség, kulturális örökség), a másodlagos szocializáció és a közösségi normák internalizálása. Indirekt módon az iskolai közeg támogatja a társas kapcsolatépítést, a csoportkohéziót és az önzonosság fejlődését is, melyek elsőrendű funkciói a roma szakkollégiumoknak is.

Témánk szempontjából fontos megemlíteni az Európai Felsőoktatási Térség (EHEA) szociális dimenzióját. Az EHEA szociális dimenziója olyan politikai és szakmai keretrendszer, amelynek célja, hogy a felsőoktatás minden szinten, minden társadalmi csoport számára elérhetővé és támogatottá váljon, ezzel elősegítve a társadalmi kohéziót, az esélyegyenlőséget és az inklúziót. A dimenzió fontos attribútuma, hogy a felsőoktatásba belépő, abban részt vevő és azt befejező hallgatói összetétel tükrözze az adott társadalom sokszínű, heterogén társadalmi profilját. Hangsúlyos az inkluzív környezet kialakításának fontossága, amely támogatja a sokszínűséget, az egyenlőséget, és reagál a helyi közösségek igényeire.¹¹

Amennyiben a romák esélyegyenlőségének kérdését a hazai szociál-, illetve oktatáspolitikai fénytörésébe állítjuk, láthatóvá válik, hogy ezek egyszerre jelenítenek meg a hátrányos helyzetű, marginalizált csoportok érvényesülési esélyeit indirekt vagy direkt módon csökkentő, illetve növelő elemeket is. Anélkül, hogy a sokat tárgyalt részletekben elmerülnénk,^{12 13 14} az esélyek szélsőséges egyenlőtlenségét két tartósnak mutakozó folyamattal illusztrálhatjuk. Egyrészt a fokozódó gettósodás, amely már meghaladta az utcák és intézmények (iskolák) szintjét, sőt, immár a települési szintet is: Magyarországon immár gettósodó térségekről beszélhetünk.¹⁵ Másrészt sorozatban olvasható ki az oktatás mobilitási szerepének csődje a hazai és nemzetközi felmérésekből: Magyarországon a családi háttér, a szülők iskolai végzettsége és jövedelmi szintje rendkívül erősen befolyásolja a gyerekek iskolai teljesítményét, s ezen keresztül a későbbi társadalmi pozícióját is.¹⁶ A rendelkezésre álló adatok sorából csak kettőt emeljünk ki! Az OECD által végzett PISA-felmérések rendszeresen kimutatják, hogy Magyarországon a tanulói eredményesség erőteljesebben függ össze a családi háttérrel, mint a legtöbb európai országban: a családi háttér hatása az olvasásteljesítményre Magyarországon megha-

10 EAGLY, Alice H.: *Sex differences in social behavior: A social-role interpretation*, Hillsdale, Erlbaum, 1987.

11 EUROPEAN COMMISSION – EACEA – EURYDICE: *The European Higher Education Area in 2024: Bologna Process Implementation Report*, Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2024, Chapter 4: Social Dimension, URL: https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/sites/default/files/2024-05/Chapter_4_Social_dimension.pdf Utolsó letöltés: 2026. 03. 03.

12 FERGE Zsuzsa: Ellenálló egyenlőtlenségek: A mai egyenlőtlenségek természetrajzához, *Esély*, 16. évfolyam, 2005/4, 3–41.

13 KERTESI Gábor – KÉZDI Gábor: A magyar oktatás esélyegyenlőségi problémái a 2000-es években, *Közgazdasági Szemle*, 58. évfolyam, 2011/10, 870–898.

14 RADÓ Péter: A társadalmi integráció és az oktatási esélyegyenlőség kérdései, *Szociológiai Szemle*, 19. évfolyam, 2009/4, 25–45.

15 VIRÁG Tünde: A gettósodó térség, *Szociológiai Szemle*, 16. évfolyam, 2006/1, 60–76.

16 LŐRINCZ Borbála – ANTAL-FEKETE Emese: Oktatási egyenlőtlenségek, iskolai mobilitás és az oktatási rendszer átalakulása Magyarországon az 1980-as évektől napjainkig, in KOLOSI Tamás – SZELÉNYI Iván – TÓTH István György (szerk.): *Társadalmi Riport 2022*, Budapest, TÁRKI, 2022, 207–223.

ladja a 20%-ot, míg sok más országban ez az arány csak 6–8%.¹⁷ A magyar országos kompetenciamérések szintén alátámasztják, hogy a jobb családi háttérű tanulók mind matematikából, mind szövegértésből már a legfiatalabb korcsoportokban is jelentős előnnyel rendelkeznek. Ezek a különbségek végigkísérik az iskolai pályafutást.¹⁸

A hátrányos helyzetű családoknak az erőforrásaik – a bourdieu-i értelemben vett tőkék – hiányán túl a magyar oktatási rendszer erősen szelektív jellegével is meg kell küzdeniük, amennyiben erőfeszítéseket tesznek maguk vagy gyermekeik mobilitása érdekében. A korai pálya- és iskolaválasztás, valamint az iskolák közötti szociális homogenitás (szegregáció) erősen determinálja a tanulók lehetőségeit, amit tovább roncsol a kortársak és tanárok részéről tapasztalható előítéletesség és diszkrimináció. Miután a hátrányos helyzetű diákok alacsonyabb színvonalú iskolákba tömörülnek, melyek alacsony szintű oktatási hatékonyságát a legmotiváltabb szülők sem képesek megfelelően kompenzálni, az oktatási rendszer újra és újra reprodukálja a családi háttérből eredő hátrányokat, gátolva ezzel a társadalmi mobilitást.¹⁹

Egymásnak feszülő narratívák

Az előítéletesség diskurzusában alapvetően megjelenő elem az áldozathibáztatás. A nagyobb folyamatok (társadalmi, gazdasági, politikai, kulturális változások) vesztesei-nek felelőssége általában olyan kontextusban jelenik meg, ahol a lényeg, hogy „ők” nem tesznek meg valamit (vagy mindent), és saját maguknak köszönhetik a sorsukat, viszont „mi fizetjük ennek a számláját”.²⁰ Az előítéletesen gondolkodó egyén nyilvánvalóan nem veszi számításba a mindent behálózó előítéletek szerepét a marginalizáció fenn-tartásában, de ezek a narratívák nem vesznek tudomást a tanult tehetetlenség mindent átható erejéről, és nem ismerik fel a reziliencia jelentőségét sem. Amennyiben politikai képviselőre tesz szert ez a gondolatiság, azzal nem csupán láthatóságot, médiajelenlé-tet nyer, de befolyást a köz- és szakpolitikák felett (tematizálhatja a diskurzust, illetve a törvényhozás, majd az intézményi működés szintjén is érvényesítheti nézőpontját).

Mivel az előítéletes gondolkodás alapvető jellemzője, hogy az egyes egyéneket vélt vagy valós csoportjellemzők alapján minősít, az egyének tényleges tulajdonsá-gainak, múltbéli tetteinek ismerete nélkül mond véleményt róluk, ezért a társadalmi hátrányokkal megküzdőket gyakran érik olyan élmények, hogy valakik kategorizálják, sőt, stigmatizálják őket, nem ismerik el az erőfeszítéseiket és eredményeiket, illetve neheztlik, gátolják előrejutásukat. Ebben a társas térben különösen fontos azoknak a

17 BUDA Mariann: Hátrányos helyzet és iskola. Merre keressük a kiutat a motiválatlanság csapdájából?, in POLONYI Tünde – ABARI Kálmán (szerk.): *Digitális tanulás és tanítás*, Debrecen, Debreceni Egye-temi Kiadó, 2017, 9–26.

18 PERPÉK Éva – FEKETE Attila: Otthoni nevelési környezet és iskolai teljesítmény, in VASTAGH Zoltán – HUSZ Ildikó (szerk.): *Gyerekesélyek a végeken*, I. kötet, Budapest, MTA TK Gyerekesély Program, 2016, 118–151.

19 HAVAS Gábor – ZOLNAY János: Az iskolai szegregáció áldozatai – Tévhitek és tények a magyar köz-oktatásban, *Társadalomkutatás*, 29. évfolyam, 2011/2, 195–223.

20 HÜSE Lajos: A kirekesztés diskurzusa, *Kapocs*, 7. évfolyam, 2008/5, 2008, 2–23.

szerepe, akik támogató módon, elfogadóan állnak például a tanulók mellé. A különböző oktatási esélykiegyenlítő programokban dolgozó szakemberek képviselik azt a narratívát, amelyik szembeállítható a kirekesztés diskurzusával – éppen ezért rendkívül fontos, hogy ezek az aktorok ne csupán a tanuló számára legyenek elérhetőek, de kapcsolódjanak a családokhoz is, hiszen a sikeres tanulmányi karrier egyik előfeltétele családi háttérben megszülető motiváció. A szülők és gyermekeik motivációját márpedig egy többszörösen ellenséges közegben – egyrészt a gettó kultúrájában,²¹ másrészt a többségi előítéletességben – kell valamilyen szövetségi rendszerbe bevonni, amely energizál, kitartásra ösztökél, kapcsolati tőkével szolgál stb. Ennek a támogató, szövetségi rendszernek talán leglátványosabb eleme a roma szakkollégiumi hálózat.

Az Evangélikus Roma Szakkollégium szociálpolitikai dimenziói

A Nyíregyházán működő Evangélikus Roma Szakkollégium (továbbiakban ERSZK) a tízéves jubileumát (2021) a szokásos reprezentációs események mellett mikrotörténeti kutatással ünnepelte; a szakkollégium közösségében megvalósított interjúk kutatásban végzős és korábban végzett hallgatók, szülők és szakemberek narratíváit vizsgáltuk a családi háttér, a továbbtanulást érintő erőfeszítések, motivációk és félelmek, a korábbi iskolai tapasztalatok és a felsőoktatásba való megérkezés kérdéseiben.²² Az „ünnepi kutatás” a szakkollégium végzős és végzett hallgatói körében felvett tizenkét interjúra, valamint szülőkkel (három fő) és szakemberekkel (négy fő) folytatott beszélgetésekre épült. Az eredeti fókuszot leszűkítve jelen tanulmány a szakkollégium szociálpolitikai szerepének megélését mutatja be a szerkesztett interjúrészletek alapján.²³

A korábban felvett anyag értelmezését segíti, ha az olvasó tudja, a bevont hallgatók zöme szegregált falusi környezetből érkezett. Rajtuk kívül négyen városi szegregátumból, egyvalaki pedig a szakellátásból jutott be az egyetemre – az ő társadalmi pozícióik talán még a falusi szegregátumok lakóihoz képest is sérülékenyebbek. A megkérdezett hallgatók egy kivétellel romák,²⁴ közelebbről romungrók voltak. Hat hallgató a mélyszegénységből érkezett, négyük esetében a szülői erőfeszítések korlátozott sikerekre vezettek (a szegregátumi viszonyokhoz képest valamivel jobb életkörülmények biztosítása, de a szülők nem tanultak tovább²⁵). Két hallgató családja alsó középosztálybeli pozíciót foglalt el.

21 HÜSE Lajos: Hogyan reagálhat a szociális munka a településszintű depriváció következményeire?, *Sárospataki Füzetek*, 28. évfolyam, 2024/3, 61–79.

22 HÜSE Lajos: *Az Evangélikus Roma Szakkollégium közösségének mikrotörténete*, Nyíregyháza, Evangélikus Roma Szakkollégium, 2021.

23 Szögletes zárójelbe tett három pont [...] jelöli a nagyobb szövegrész kihagyását, illetve szögletes zárójelben jelennek meg olyan szavak, utalások, melyek a kiragadott mondatok értelmezését segítik. Az interjúk alanyait számok jelölik, a szülőket sz-betűvel megkülönböztetve a hallgatóktól. A szakemberek monogrammal szerepelnek.

24 A kivételt képező hallgató szülői származását tekintve kettős, kisebbségi és többségi identitású egyszerre.

25 A három megkérdezett szülő közülük tartozott.

A tanévenként harminc, túlnyomórészt hátrányos helyzetű cigány/roma hallgatót befogadó szakkollégium élete a kutatás óta sem állt meg; 2025-ben kezdte tizenötödik tanévet, fennállása során közel kétszáz diploma megszerzésében működött közre. Milyen tartalmat tulajdoníthatunk a szakkollégiumi szerepnek? Amennyiben „belülről”, az interjúkból indulunk ki, akkor öt fő dimenzióját lehet kiemelni:

- pszichoszociális tartalmak (motiváció és biztatás, közösség és szocializáció, hitélet, kapcsolati tőke)
- edukatív tartalmak (tanulástámogatás, tanulásmódszertan, készségfejlesztés, kíváncsiság felébresztése, tapasztalatszerzés biztosítása)
- az anyagi támogatás (ösztöndíj)
- a szerepszemélyiséghez kapcsolódó tartalmak (szerepkipróbálás, perspektíva és jövőkép, feladat és felelősség)
- multiplikációt támogató tartalmak (láthatóság, mentorálás, diplomások viszsztatérése a faluba)

Látható, hogy a lista egyes elemei megfeleltethetők egyes direkt szociálpolitikai eszközöknek, de a többségük indirekt vagy laterális módon válik szociálpolitikai hatásúvá. Egy dologban egyeznek: valamilyen módon hozzájárulnak ahhoz, hogy az egyéni életút során rövid idő alatt áthidalható legyen a nyomortelepek közegéből való kitörés és a diplomás pályáiv kezdetéhez való megérkezés. Az egyén szempontján túlmenően a helyi közösségek számára egyszerre minta és létező támogatás, a társadalom számára pedig rövid távon – a valamikori NÉKOSZ-mozgalom főbb céljával egybevágólag – a rejtett tehetségartalék felfedezése és kigondozása, illetve hosszabb távon az előítéletesség és a diszkriminatív mechanizmusok gyengítése lehet a fontosabb szociálpolitikai hatás.

„[Az Evangélikus Egyházban] változó [ennek a megítélése]. Sok minden eljutott, sok minden nem [a lelkészekig, az országos szervezetekig]. Szerintem sokkal fontosabb, hogy azt látom, itt helyben ez jól működik. Az egyházon belül is van egy folyamatos értékválasztás, akár az oktatást nézzük, akár a szociális ellátórendszert vagy a gyülekezeteket, hogy mi a viszonyulásunk a leszakadó rétegekhez. [...] Volt olyan lelkész kolléga, amikor én egy lelkészkonferencián beszéltem arról, hogy mi mit csinálunk a hajléktalanellátásban meg a roma szakkollégiumban, akkor azt mondta – pesti volt az illető –, hogy ő még nem találkozott igazán a nyomornak ezzel a [mélységével]. Nagyon nyitott volt, de ő úgy nőtt föl [abban a burokbán], hogy nem tud ezzel mit kezdeni, mert még nem találkozott vele.” (L. G.)

A pszichoszociális tartalmakat tekintve megfigyelhető egy többértű tudatosság a roma szakkollégiumok rendszerében. Egyfelől már az alapító szándék rögzíti a hármas modulrendszerben ezek fontosságát, másfelől a keresztény alapítású szakkollégiumok a maguk természetességével keretezték a pasztorációs és hitéleti tevékenységüket.

1. Cigány-magyar identitást építő modul: a modul célja, hogy a hallgatók személyes és közösségi identitását erősítse, a cigány és magyar kultúra szintézisét elősegítve.

2. Spirituális modul: ebben a modulban a keresztyén szellemiségű képzés kap hangsúlyt, melynek keretében a hallgatók mélyebb teológiai és egyházi ismereteket szereznek, valamint saját hitük elmélyítésére és hiteles képviselésére készülnek fel. A témakörök közé tartozik az egyházismeret, a bibliaismeret, a kontextuális teológiai irányzatok és a felnőtt hittan.
3. Közismereti modul: ez a modul a hallgatók általános műveltségét és értelmi-ségi képességeit fejleszti, hogy biztos alapokat kapjanak a szakmai és társadalmi élethez, képesek legyenek komplex problémák megoldására, és gondolataikat világosan, akár idegen nyelven is kifejezni tudják.

Ezek a modulok együtt szolgálják azt a célt, hogy a roma fiatalok ne csak szakmai kiválóságra tegyenek szert, hanem társadalmi érzékenységgel és keresztyén értékrenddel felvértezve váljanak aktív közéleti szereplőkké, képesek legyenek közvetítő szerepet vállalni a magyar és cigány közösség között.²⁶

Ezekre ráépülve dolgozták ki a helyi szakemberek a szakkollégiumok – így az ERSZK – programját.

„A legelején nagyon sokat beszélgettünk erről. A legelején havonta volt találkozónk a vezetőikkel, és ez folyamatosan téma volt. A spirituális modulban te mit fogsz csinálni? És te mit fogsz csinálni? És a kulturális modulban? Evidens, hogy Budapesten mások a lehetőségek, mert például egy Choli Daróczi Józsefet a Jezsuita Szakkollégium akármikor meg tudja hívni, sőt, akár állandó résztvevőként a programjába be tudta tenni. Hát, Nyíregyházán nem volt egy Choli Daróczi József, itt valaki mást kellett keresni. Na, akkor kezdjünk el keresgélni! [...] Az volt a lényeg, hogy az elvekben tudjunk megegyezni. Az egyházak és az állam közti megállapodásban le van írva a három modul, apróbetűvel ott van, hogy mi minden férhet ebbe bele. De abban, hogy ki mit tud ebből megvalósítani, nyilván az intézményeknek a helyi adottságokra [való tekintettel] szabad kezdet ad mind a mai napig. [...] Az első két-három év folyamatos egyeztetéssel zajlott.” (M. E.)

„Az első körben a szociálpolitikai és pedagógiai alapokat kellett végiggondolni. Tisztázni kellett, mit értünk integráció alatt. Mi a felzárkóztatási stratégiánk. Ezeket az alapfogalmakat, amelyek kapcsolódnak a Keresztyén Roma Szakkollégiumi Hálózat szakmai munkájához, ezeket az intézményvezetőknek, szakmai vezetőknek, tanároknak, akik az ügy mellé álltak, ezekkel tisztában kellett lenni. [...] Tudatosítani kellett, hogy mi a feladat, mi a küldetésünk. [...] A másik pont a helyi és a fővárosi szakemberek meggyőzése a küldetésünk elfogadására és segítésére. Nagyon fontosnak tartottam, hogy azokat a kulcsszereplőket, szakembereket, akiknek megvan a tapasztalatuk a romológiában, a pedagógiában, azokat az ügy mellé tudjuk állítani. Ez kulcskérdés volt számomra.” (D. D.)

26 A KRSZH küldetésnyilatkozata, URL: <http://romaszakkollegiumok.hu/krszh/> Utolsó letöltés: 2026. 03. 03.

A pszichoszociális tartalmak működésmódja lényegében a szocializáció sajátosságaival hozhatók párhuzamba. Akárcsak a gyermekek-felnőttek szocializációja esetében, itt is mértékadó a világos, teljesíthető elvárásrendszer, a figyelem és a visszajelzések (elismerés, kritika) fontossága, valamint a mintaadás, amely a legtöbb esetben sokszorosan mélyebb hatást gyakorol, mint a direkt szocializáció. Ennek folyamatát jól érzékeltetik az alábbi hallgatói vallomások.

„Amikor csatlakoztam a szakkollégiumhoz, rögtön bele a közepébe. [...] Nagyon vágytam már haza, de nem sírtam, mert jól éreztem magam. Olyan emberekkel voltam együtt, akik közül mindenki arra törekedett, hogy hogyan járjon a kedvembe. Engem soha nem hagytak egyedül. Mindig hívtak, 'gyere, ide megyünk, ezt fogjuk csinálni, most velünk jössz, azt fogjuk csinálni...' [...] Ha mondtam, hogy nem megyek, 'de jössz velünk!'. Még ha nem is volt kedvem, akkor is kirángattak a kolíszobából. [...] Azt látták rajtam, hogy megszeppenve mentem a társaságba. Ők már egy fél éve ismerik egymást, kialakultak a barátságok, és hogy fogok oda beilleszkedni. Hogy fognak elfogadni? De ők nem akarták, hogy ez így is maradjon. [...] Utána én is így viselkedtem. Mindenkinek a kis anyukája lettem, aki új volt.” (2)

„Sokat jártunk áhítatra. Volt olyan, amikor úgy keltem fel, hogy nem lett volna kedvem elmenni, mert sok problémám volt akkor. De amikor elmentem, mindig nagyon sokat tanultam abból, amit ott hallottam, és utána azt bántam meg, hogy ilyenre gondoltam, hogy nem megyek el. Sok olyan van, ami azóta is a fejemben van. Például Laborczi Géza mondta, hogy az embernek tudnia kell használni azt a szót, hogy köszönöm. A mai napig, amikor kimondom ezt a szót, bennem van, hogy ki mondta, és miért.” (8)

A mindennapi beszélgetések, a szoros emberi kapcsolódások adják az igazi szövetét ennek a dimenzióknak. A hallgatók számára fontos tapasztalás volt, hogy itt nem csak beszélni lehetett, véleményt nyilvánítani, de ebben a szakkollégiumi stáb aktív partneri szerepet vállalt.

„Az evangélikusoknál lehetett párbeszédet folytatni, lehetett építkezni, [...] nagyon jókat tudtunk beszélgetni. Jó alkalmak voltak az egyes képzések is, amikor ki tudott bontakozni az ember. Meg azon túl is kialakultak olyan kapcsolatok a dolgozókkal, ami családibbá meg nyitottabbá tette az egészet. Dóra nénit is ott ismertem meg, akire a mai napig felnézek, mentoromnak tekintek.” (7)

„Látni, ahogy ők itt társra találhatnak [ebben a közösségben] a fiatalok, az nagyon szép és lélekmelengető. És így vannak szép számmal most már, úgy szoktuk mondani, hogy szakkolis babák, és ez minden intézmény nagy büszkesége, hogy tényleg itt társakra találhatnak a fiatalok. Meg hát azok a szakmai sikerek, amiket elérnek a hallgatók. Főlnyitottuk a szemüket, hogy merheted gondolni azt, hogy mehetsz te tovább... és merik gondolni! Talán az egy nagyon fontos momentuma az életnek, hogy én is nagyot mertem dönteni

valamikor: És ők egyetemistaként abban a korban vannak, amelyben muszáj – azzal a társadalmi háttérrel, ahonnan ők jönnek –, csak nagyot gondolni szabad.” (M. E.)

Alapvetően az egyetemi szakkollégiumok oktatási funkciójához kapcsolódnak az edukatív elemek, ugyanakkor az igazán mélyről, az ERSZK esetében zömében a társadalom legszegényebb tizedéből érkező hallgatók számára a belépést megelőzően sokszor nem váltak a mindennapi tapasztalataik részévé. A szakkollégiumi élet edukatív tartalmai révén képessé váltak megélni a tanulási sikert a korábban kifejezetten szorongáskeltő egyetemi közegben.

„Az egyetemmel kapcsolatban nagyon bizonytalan voltam, hogy jó helyen vagyok-e, hogy biztos jó ötlet volt-e, hogy bevállaltam ezt a pótfelvételit. [...] Jól leszek, meglepszek? Nem vagyok ehhez én még kislány?” (3)

„Amikor megérkeztem az első nap az első órára, akkor totálisan eltévedtem. Fogalmam sem volt arról, mit jelent a B-épület, A-épület, C-épület. Turista voltam az idegen országban. Nem is nagyon mertem kérdezősködni. [...] Tizenegyen voltunk a csoportban, és egyedül voltam roma származású. Féltem [...], hogy szemet szúr, hogy egyedüli romaként vagyok a csapatban, vajon mit keresek ott. Attól is féltem, hogy képes leszek-e végigcsinálni, meg tudok-e felelni az elvárásoknak.” (6)

Egy hallgatói reflexió jól példázza, hogy a tanulmányi sikerességhez nem csupán tantárgyi tudásra, hanem átfogó tanulásmódszertani és szervezési kompetenciákra is szükség van, melyeket a szakkollégiumban tudott igazán elsajátítani.

„Kell a módszertani segítség, hogy hogyan tanulok hatékonyan, és mit tanulok meg. [...] Felmérni azt, hogy egy adott oktató milyen stílusú, és valószínűleg mit fog számonkérni. [...] Kell az időbeosztáson dolgozni. Időmenedzsment, hogy hogyan is osztom be a tárgyaimat, mikor és hova veszem fel őket a tárgyfelvételi időszakban, és ugyanez kell egy kicsit koncentráltabban a vizsgaidőszakban, hogy a vizsgáimat hogyan osztom el, mennyi időt hagyok a felkészülésre. Hogyan készülök fel: csoportosan vagy egyedül? Én még mindig inkább a csoportost választanám, mert az hatékonyabb.” (7)

A szakkollégiumban dolgozó szakemberek szerepfelfogása kulcsfontosságú abban, hogyan válnak a hallgatók egyre kompetensebbé. Az ilyen típusú programok nem pusztán szolgáltatások nyújtására, hanem a támogatás és az elvárás kölcsönös viszonyára épülnek. A szakemberek arra ösztönzik a fiatalokat, hogy saját belső motivációjukra, tehetségükre és kitartásukra építsenek. Ez a hozzáállás egyszerre jelent empátiát és következetességet, bizalmat és felelősségmegosztást. Az alábbi interjúrészletek jól példázzák, hogyan gondolkodnak erről a programban dolgozó szereplők.

„Ha ki van építve a kapaszkodó, és az, aki jön, kap – nem csupán szakmai, hanem – bizalmi támogatást, amiből azt érzi, hogy neki van esélye, akkor... akkor ez mű-

ködhet is. Ezért működik jól. Próbálunk a gödörben lévőnek létrát adni, hogy jöjjön föl. És följönnek, látszik.” (L. G.)

„Nem olyan intézményt gondoltam el, amely csak a szolgáltatásokat nyújtja a fiatalnak, hanem nagyon következetesen kell képviselni az intézménynek azt az elvet, hogy fiatalok, ti kaptok tőlünk, szeretünk benneteket, azt akarjuk, hogy fejlődjétek, szeretnénk az anyagiakban is segíteni, a szellemi fejlődésben is segíteni, de ehhez fontos, hogy te hozzájárulj a tehetségeddel, tudásoddal, akaratoddal. [Azzal], hogy te szeretnéd ezt a programot végigvinni.” (D. D.)

A keresztény roma szakkollégiumi rendszer az indulás éveiben jó – bár más programokhoz képest nem túl jelentős – anyagi támogatást is nyújtott. Az ösztöndíj összege sajnos az évek során nem változott, ez viszont gyengíti a szakkollégiumok komplex szociálpolitikai hatékonyságát. A pénz nem csak arra kellett, hogy a hallgató a maga jövedelméből éljen egy távoli városban, de sokszor arra is, hogy hazaadjanak belőle valamennyit, ezzel segítve a családot.

„Ez egy bevételi forrás volt a családnak. Volt, ahol annyira volt szorítva a történet, hogy nem tudott volna a család a mindennapi [kiadásokkal megbirkózni], és tudod, [a számításba] ez is bele kerül, hogy ekkor kapja a gyerek [az ösztöndíjat], és abból valamennyit hazaküld a családnak. Legalább egy bevásárlás erejéig. Vagy egy számlába besegít kifizetni. Nagyon sok családnál volt ilyen... különösen ott, ahol csonka család volt, vagy ahol beteg volt az egyik családtag.” (K. Á.)

„...volt, amikor megkapta a szakkolis pénzét, és hazaküldte. Kiegyenesedett ez. De nagyon jól esett, hogy amikor először ő pénzhez jutott, csak mondta, hogy hazaküldi nekünk. És akkor ő is tudott nekünk segíteni. Hát, nagyon sokszor. Akkor már úgy voltunk, hogy nem vesszük el tőle, magának ossza be... de azért mégis mindig hazaküldött belőle, mikor megkapta.” (sz2)

Az ösztöndíjon túl a lakhatás biztosítottága alapvető fontosságú ezeknek a fiataloknak a továbbtanulása, egyetemi bevétele szempontjából.

„Akkor [...] volt egy olyan megszorító intézkedés, hogy a hallgatói helyeket szűkítették, és volt egy nagy ponthatáremelés is. Első körben én nem kerültem be államilag finanszírozott képzésre, csak költségtérítésre. Egy év után a jó tanulmányi eredmény miatt átsoroltak államira. [...] Emlékszem, az első évben nagyon-nagyon akartam teljesíteni. Így utólag visszagondolva ez inkább előny volt, mint hátrány, de akkor mind anyagilag, mind amúgy is elég nehéz volt ez az időszak [...], kölcsön kellett kérnünk, hogy ki tudjuk fizetni a tandíjat. Így egy év után, mikor átsoroltak, nagyon nagy könnyítés volt minden téren. Ráadásul első évben kolit se kaptam, mert csak azok kaphattak, akik állami finanszírozottak voltak. [...] A második évem azon múlt, hogy soroljanak át államira.” (9)

Napjainkra az egyetemi élet a korábbinál sokkal személytelenebbé vált, és bár ezen sokat rontott a Covid-járvány és a távoktatás, de úgy tűnik, hogy a modern tömegegyetemeken a bürokratikus viszonyok és a túlterhelt, elidegenedett oktatók között ez sokkal inkább rendszerjellemző, semmint egy külső hatás múló következménye.

„Amikor az egész évfolyam egy helyen volt, akkor nem [éreztem a különbséget], mert akkor nem emberek voltunk és személyiségek, hanem egy Neptun-kód voltunk. De mikor kisebb csoportra váltunk [...] akkor már láttam, éreztem, hogy egyedül vagyok pettytelen katica. Mindig is éreztem – sose mondták a szemembe, nem éreztették velem –, de az ember felismeri. Hogy nem úgy beszélnek a cigányokról, hogy kimondják: cigány.” (4)

Ebből a perspektívából nézve emelhető be a szakkollégium szociálpolitikai feladatainak körébe a hallgatók támogatása a szerepszemélyiségük kialakulásában. Természetesen ezt nem lehet tökéletesen leválasztani a szocializáció általánosabb területeiről, de az biztos, hogy az önkéntes munka, a különböző tematikus hétvégék vagy akár a pszichoszociális tartalmaknál már említett támogató minták különösen fontosakká váltak a későbbi szakmai szerepek tekintetében a tanító és tanár szakos, szociális vagy egészségügyi felsőfokú végzettséget szerző roma hallgatók számára.

„A gyülekezetben tapasztaltam... az a fajta adakozás, megajándékozni másokat, esetlegesen gyűjtést szervezni. És ezt tartom is a mai napig. Ez onnan jön. Én előtte nem csináltam ilyet.” (2)

„Az ibrányi Iránytű Tanoda [nőtt legjobban a szívemhez a szakkollégiumi programok közül]. Amikor legelsőnek kimentem önkénteskedni hozzájuk, akkor olyan szinten elvárásoltak a gyerekek, hogy hozzájuk mindig szívesen mentem. Elkezdtem velük a ritmusérzék fejlesztésével foglalkozni, majd utána a táncsal. Volt egy olyan időszakom [a végzés után], hogy dolgoztam itt a Snétberger Zenei Tehetség Központban, és »hazajártam« Ibrányba csak azért, hogy megtartsak a srácoknak egy órát.” (10)

„Önkénteskedtem, ami gyakorlati tapasztalatnak nagyon jó volt. A mai napig foglalkozásvezetőként tevékenykedem a tanodában, most már fizetésért.” (11)

Bizonyos szempontból talán a legfontosabb funkció az egyének életében elért eredmények multiplikálása, a mélyszegénységben élő, kibocsátó közösség felé történő mintaadás. Az egymásba csatlóódó hurkok, amelyekben benne van a szakkollégiumi szakember éppúgy, mint a hallgató.

„Nagyon fontos, hogy egy iskolának legyen egy szellemisége, aminek az értékrendjét a fiatalok tudják követni. Tudjunk mintát adni, példaképeket lássanak ezekben a tanároknak, vagy akár bennünk is.” (D. D.)

„Én szeretnék még sokáig itt dolgozni, mert nagyon sok tervem van. [...] Nagyon sok olyan diák, fiatal van, akiknek még meg kell ismernie engem, hogy ők is tudjanak előrébb jutni. Mert én tudok nekik olyan tapasztalatot mutatni, hogy ők ne adják fel. Most három cigány fiúnál nyertem azt el, hogy jelentkeztek tanulni. Igen, ők szeretnék középiskolába menni. Most arról győzködöm őket, hogy csináljanak egy érettségit, ne elégedjenek meg egy szakmával, és menjenek tovább tanulni, mert ott fog kinyílni előttük a világ.” (12)

„Felmerülnek ilyen kérdések, hogy miért nincs gyereke. A fiúkat szereti... a lányokat szereti... nem kell senkinek... és egyéb ilyen dolgok. Egyszerűen azt meg kell érteni, hogy ha egy adott közösségben mindenki, de tényleg mindenki ugyanabban az életritmusban, ugyanabban az életfelfogásban él, és hogy ha száz ember így él, és egy vagy kettő más-hogyan, akkor nincs olyan, hogy az emberek ezt nem nézik ki, vagy nem gondolkodnak el azon, hogy ezt miért így csinálja. és a kérdésre a válasz: azért, mert tanult. Azt azért tudnod kell, hogy ezekben a közösségekben hiába mennek el a fiatalok az iskolába, a tanulásnak az értéke még mindig nagyon kevés. Azért, mert még mindig nem bizonyított az a közösségekben, hogy a tanulással lehet boldogulni.”²⁷ (K. Á.)

„Nincs meg még a közösségben a sikersztori. Nincs legalizálva. Abból az adott közösségből kijön egy két gyerek, ritkán mennek vissza, keveset hallanak róluk, nem tudják, hogy hogyan működik az életük, és egyszer csak azt látják, hogy valamiért eltűnt. Néha hazajön a családjához, de alapvetően [nem látható]. [...] Nincs legalizálva ez a sok sikertörténet. Hogy igen, ez itt tanít, az ott mérnök, és ez a dolog így működik. Na ez az, amitől ezek a dolgok még mai napig nem működnek. Ez kell. Ez a propaganda, hogy így fogalmazzak. [...] Ez sok esetben elbizonytalanítja az amúgy is bizonytalan fiatalot, hogy jól csinálja-e.” (K. Á.)

A dolgozatban annak feltárására törekedtem, hogy a szakkollégiumi közösségben milyen tapasztalatok, reflexiók és narratívák szerint jelenik meg a keresztény roma szakkollégium szociális szerepe. Az interjúrészletek megmutatják, hogy a hallgatók miként érzékelik és értelmezik azt a komplex szociális támogatórendszert, amely tanulmányi és társadalmi előrehaladásukat segíti. A szövegelemzés középpontjában azok a megélt tapasztalatok állnak, amelyek a szakkollégiumi lét szociálpolitikai dimenzióira világítanak rá. Az öt dimenzió – pszichoszociális, edukatív, anyagi, szerepszemélyiség, multiplikáció – számos kapcsolódási ponttal rendelkezik egyéb területek felé, legyen szó az inklúzió pedagógiai szakirodalmáról vagy a mentorszerepről.

27 Kiemelés tőlem.

ABSZTRAKT

A keresztény roma szakkollégiumok szociálpolitikai szerepe

Jelen tanulmány a keresztény roma szakkollégiumok szociálpolitikai szerepét vizsgálja az Evangélikus Roma Szakkollégium (ERSZK) közösségén keresztül. A kutatás interjúrészletek segítségével tárja fel, hogy a hallgatók, szülők és szakemberek milyen élményeken, motivációkon és narratívákon keresztül élik meg a szakkollégiumi lét társadalmi támogatását és integrációs funkcióit. Az elemzés öt dimenzió alapján bontja ki a szakkollégium szociálpolitikai hatásait: pszichoszociális tartalmak (motiváció, közösségi szocializáció, hit, kapcsolati tőke), edukatív támogatás (tanulásmódszertan, készségfejlesztés), anyagi ösztöndíjas támogatás, szerep- és személyiségfejlesztés, valamint multiplikáció (mentori tevékenység, mintaadás a közösség felé). A tanulmány rávilágít, hogy a keresztény roma szakkollégiumok nem csupán az egyéni akadémiai előremenettel segítik, hanem komplex, laterális szociálpolitikai eszközként járulnak hozzá az esélyegyenlőség és társadalmi befogadás erősítéséhez a marginalizált roma fiatalok körében.

Kulcsszavak: roma szakkollégiumok, szociálpolitika és oktatás, esélyegyenlőség és integráció

ABSTRACT

The Socio-political Role of Christian Roma Scholarship Colleges

This study explores the socio-political role of Christian Roma scholarship colleges through the case of the Evangelical Roma Scholarship College (ERSZK). Utilizing interview excerpts from students, parents, and professionals, the research reveals how the community experiences and interprets the social support and integration functions embedded in college life. The analysis identifies five key dimensions of the college's socio-political impact: psycho-social aspects (motivation, communal socialization, faith, social capital), educational support (learning strategies and skill development), financial aid (scholarships), role and personality development, and multiplication effects (mentoring and community role-modeling). The findings demonstrate that Christian Roma colleges contribute not only to individual academic progress but also act as complex, lateral socio-political instruments fostering equality of opportunity and inclusion for marginalized Roma youth.

Keywords: roma scholarship colleges, social policy and education, equality of opportunity and inclusion